

lo, ktorého čítanie je miestami aj estetickým pôžitkom. Autorka sa nesnaží zakryť svoju subjektívnosť povinnou vedeckou objektívnosťou, ktorej niet, prejavuje ju, pýta sa publika alebo seba samej, predkladá svoje úvahy, pochybnosti o dobe, ľuďoch a odpovedá si sama alebo necháva prehovoriť druhých. Nie je vševediaca, nerieši všetko, čo nadhadzuje, polemizuje aj so sebou. Časom sa jej iste podarí zbaviť sa určitých nedostatkov, necitovať príliš veľa, nehľadieť na authority, hodnotiť samostatne, prenikať hlbšie do podstaty veci a prepracovať sa k odbornému odstupu od veci, k nadhľadu, ktorý nie je výsadou každého, kto sa niečím zapodieva. Má na to všetky predpoklady.

Teodor Münz

PhDr. Teodor Münz, CSc.
Na úvrati 37
821 04 Bratislava 2
SR
e-mail: teodor.munz@gmail.com

VLADÍMR BAKOŠ et al.:

Filozofické iniciatívy Igora Hrušovského

Bratislava: Filozofický ústav SAV 2009, 268 s., ISBN 978-80-969770-3-1

Posledná knižná publikácia V. Bakoša (1949 – 2009), vedeckého pracovníka Filozofického ústavu SAV, ktorej bol iniciátorom, zostavovateľom, editorom, ale najmä spoluautorom, je venovaná analýze celoživotných filozofických aktivít Igora Hrušovského.

Treba uviesť, že ide o významnú postavu, protagonistu inštitucionalizujúcej sa slovenskej filozofie, ktorej autor publikácie dlhodobo vo svojej profesionálnej činnosti venoval mimoriadnu pozornosť.

Považujeme ďalej za potrebné zdôrazniť skutočnosť, že V. Bakoš vo svojej bádateľskej činnosti, resp. orientácii nebol na Filozofickom ústave SAV – ktorého riaditeľom bol v rokoch 1946 – 1953 práve Igor Hrušovský – osamelým lezcom. Ako v tejto súvislosti uviedol T. Pichler vo svojom vystúpení na medzinárodnej vedeckej konferencii, konanej pri príležitosti 100. výročia narodenia I. Hrušovského: „... na Filozofickom ústave SAV sa dlhodobo venuje záujem výskumu slovenského filozofického myslenia a je pozoruhodné, že sa tejto oblasti venujú nielen bádatelia orientovaní na túto oblasť záujmu, ale aj špecialisti na iné filozofické disciplíny, ktorí sú vedení snahou reflektovať minulosť svojej disciplíny v slovenskom kontexte“ ([1], 17). Čiastočným výsledkom týchto longitudálnych (a naďalej pokračujúcich) aktivít, rámcovaných nadväzujúcimi grantovými projektmi, je i recenzovaná publikácia.

V tejto publikácii V. Bakoš venuje analýze diela I. Hrušovského priestor v troch z deviatich kapitol kolektívnej monografie a o ďalších šesť kapitol sa delia ďalší erudovaní slovenskí filozofi a logici a znalci jeho diela: J. Viceník, P. Cmorej, M. Zigo, V. Čer-

ník, B. Šulavíková a E. Farkašová. Ako v úvode špecifikuje zostavovateľ publikácie V. Bakoš, „... práca prináša súbor statí popredných znalcov jeho života a diela, jeho priamych žiakov, ako aj myšlienkových sympatizantov. Štúdie mapujú jednotlivé etapy Hrušovského profesionálnej dráhy a poskytujú analýzu kľúčových otázok a problémov, ktoré tematizoval v priebehu svojej filozofickej tvorby. (...) Polemický ráz niektorých textov by mohol byť podnetom pre ďalšiu diskusiu o problémoch a témach, ktoré uviedol do filozofického diskurzu u nás I. Hrušovský. Rozličnosť prístupov a hodnotení môže prispieť tiež k plastickejšiemu obrazu Hrušovského osobnosti a jednotlivých stránok jeho diela“ ([2], 7).

Prvá kapitola kolektívnej monografie, autorom ktorej je V. Bakoš, nazvaná *Zakladateľská osobnosť*, v skutočnosti predstavuje rozšírenú vedeckú biografiu Igora Hrušovského. Nejde tu pritom o komplexnú analýzu vedeckého života a profesionálnej kariéry I. Hrušovského, ako to zdôrazňuje aj V. Bakoš, skôr tu autor načrtáva základné etapy, momenty a míľniky vedeckého vývoja a cesty, ktorými protagonista slovenskej vedy a filozofie v komplikovaných rokoch svojho života v 20. storočí prešiel.

Autor tu okrem iného venuje pozornosť základným črtám Hrušovského snáh o osnovanie vedeckej filozofie a jeho prínos vidí najmä v tom, že „... na úrovni a kriticky oboznamoval slovenskú kultúrnu verejnosť so scientistickým prúdom európskeho, resp. svetového filozofického myslenia, ale navyše a predovšetkým na základe pozitivistických a štrukturalistických inšpirácií sa pokúsil systematicky a programovo konštituovať v slovenských podmienkach intelektuálnu bázu pre rozvoj tohto typu myslenia“ ([2], 21).

Teoretickým iniciatívam Igora Hrušovského na pôde Vedeckej syntézy – unikátneho intelektuálneho slovenského združenia – od polovice 30. do konca 40. rokov minulého storočia venoval V. Bakoš samostatnú kapitolu. Vysoko pozitívne tu hodnotí prínos tohto relatívne voľného združenia slovenských intelektuálov do dejín slovenského myslenia (jeho zakladajúcimi osobnosťami boli I. Hrušovský, M. Bakoš, Š. Schwarz, E. Paulíny, J. Ružička, A. Melicherčík). „Slovenskí intelektuáli, združení vo Vedeckej syntéze sa programovo usilovali presadzovať princípy moderného vedeckého bádania v slovenských podmienkach. Ich zásluhou sa udržiaval kontakt s progresívnou európskou vedou a vytvárala sa určitá ideovo-teoretická protiváha tomu typu myslenia, ktoré bolo zakotvené v diametrálne odlišnej paradigme transcencie“ ([2], 45). Pozitívne hodnotí V. Bakoš aj ich na svoju dobu vysoko moderné a progresívne snahy o interdisciplinárne prístupy vo vedeckom bádani, ktorými rádovo predbehali svojich súčasníkov v slovenskej vede.

Tretia kapitola publikácie od J. Viceníka, nazvaná *Teória vedy*, sa veľmi podrobne a fundovane venuje analýze vybraných textov I. Hrušovského zameraných práve na problematiku teórie vedy, pričom prináša niektoré nové pohľady a poznatky. Tie vyplývajú z dôkladnej analýzy konceptuálneho aparátu, ktorý I. Hrušovský využíval a aplikoval pri rozbere problémov vedeckého poznania.

Štvrtá kapitola z pera P. Cmoreja *Od teórie vedy k problémom noetiky* zaznamenáva, mapuje a analyzuje zreteľný posun Hrušovského v teoretickej orientácii. Kapitola vznikla organickým spojením dvoch už skôr publikovaných statí autora na túto tému. V centre jej analytickej pozornosti sú dve dôležité práce Igora Hrušovského zo 40. rokov minulého storočia, a to *Teória vedy* a *Problémy noetiky*. Tomu zodpovedá aj štruktúra kapitoly,

ktorá sa skladá z dvoch jasne identifikovateľných častí, čo však vôbec nejde na úkor jej kognitívneho a heuristického významu.

Piata kapitola monografie od B. Šulavíkovej sa venuje téme, ktorej autorka dlhodobo zasvätila svoju vedeckú pozornosť a ktorej je erudovanou znalkyňou, a to problematike intuitívneho realizmu ruského filozofa N. O. Losského (pôsobiaceho v počiatkom 40. rokov na Slovensku) v zaujímavej konfrontácii s Hrušovského „kriticko-realistickým“ postojom k tomuto ideovému smeru.

Šiesta kapitola, nazvaná *Problematika dejín filozofie*, od autora M. Ziga orientuje analytickú pozornosť na Hrušovského ako teoretika a metodológa dejín filozofie. V nej sa autor snaží podať relatívne ucelený a vyargumentovaný pohľad na Hrušovského príspevok k poznaniu základných typov, resp. spôsobov vývinu filozofie. Spoznávame tu I. Hrušovského ako autora, iniciátora a organizátora vydávania prác z dejín filozofie.

Hrušovského chápaniu problematiky bytia, resp. jeho reflexii sa vo svojej analytickej kapitole *Problém bytia* venuje V. Černík. V tejto súvislosti poukazuje na fakt, že „odkaz I. Hrušovského v danej oblasti možno vyjadriť takto: „Stojíme pred úlohou podstatnej rekonštrukcie klasickej ontológie. Tá predpokladá jednak reinterpretáciu jej kľúčových pojmov (bytia, súcna, diania, podstaty, substancie), jednak organické prepojenie ontológie s epistemológiou, axiológiou a teóriou ľudského konania“ ([2], 176). Na tento odkaz I. Hrušovského neskôr myšlienkovy nadviazali viacerí naši súčasní teoretici, najmä P. Cmorej, J. Martinka, V. Bakoš, J. Bodnár, M. Čarnogurská, J. Sivák a tiež autor state V. Černík.

Najrozsiahlejšia kapitola monografie od autora V. Bakoša, podľa nášho názoru fundovaného znalca a arbitra Hrušovského štrukturalizmu, má takmer 40 strán. Vnútorne sa člení na štyri tematické okruhy, ktoré na jednej strane sledujú vývin Hrušovského názorov a aplikáciu štrukturalizmu v chronologickom slede jeho teoretického pôsobenia v prajných šesťdesiatych rokoch minulého storočia, osudy štrukturalizmu v rokoch sedemdesiatych, ale aj mapovanie teoreticko-profesionálnych osudov Hrušovského v rokoch normalizácie. Tretia časť Bakošovej kapitoly, nazvaná *Hrušovský ako objekt kritiky*, venuje pozornosť reálnym atakom zo strany, ako píše autor „... dogmatických kritikov, ktorí spochybňovali nielen jeho teoretické stanoviská (z aspektu ‚nenarušiteľnosti principiálnych poučiek‘ marxizmu-leninizmu), ale aj právo na ich zastávanie, resp. na ich verejnú obhajobu“ ([2], 191). Uvádzanými „teoretickými odporcami“ Hrušovského sú najmä V. Cirbes, T. Halečka, A. Sirácky, M. Topoľský atď. Posledná časť rozsiahlej kapitoly V. Bakoša je venovaná charakteristike východísk a hlavných kategórií Hrušovského nesubstančnej ontológie.

Vývinový oblúk teoretického pôsobenia I. Hrušovského vhodne, výstižne a obohacujúco dopĺňa posledná časť publikácie od autorky E. Farkašovej, nazvaná *Otázky umeleckej tvorby*, ktorá sa venuje menej frekventovanej téme v analytických štúdiách o I. Hrušovskom – otázkam jeho reflexie umeleckej tvorby, ako aj ďalším otázkam, ktoré nastoloval v súvislosti s umením ako filozof. Okrem iného sem patria problémy vzťahu umeleckého diela a reality, umenia a poznania, vzťahu estetických a kognitívnych prvkov umeleckého diela, ako aj dosahu ontotvorného pôsobenia umeleckého diela. Tieto momenty teoretických aktivít I. Hrušovského E. Farkašová empaticky vníma, monitoruje, analyzuje a zmoc-

ňuje sa ich na vysokej poznávacej úrovni.

V závere našej recenzie možno len súhlasiť s názorom recenzného posudzovateľa R. Dupkalu, ktorý vo svojom posudku monografie (výňatok sa nachádza na zadnej strane obálky publikácie) píše: „Monografia jasne dokladá skutočnosť, že I. Hrušovský bol nielen otvorený rozmanitým ideovým a teoretickým podnetom, ale tiež disponovaný kreaťovať vlastné (originálne) ideové iniciatívy, a to neraz aj v zjavne nepriaznivom ovzduší...“ Napriek tomu, alebo práve preto, sa domnievame, že recenzovaná publikácia Vladimíra Bakoša et al. *Filozofické iniciatívy Igora Hrušovského* by získala na komplexnosti a zvýšení výpovednej hodnoty a ucelenosti, ak by bol autor zaradil do práce aj „pohľad za zrkadlo“. Máme na mysli najmä pôsobenie Igora Hrušovského na prelome 40. a 50. rokov 20. storočia. Žiaľ, diskusii na túto tému so zostavovateľom publikácie (najvyššia moc definitívne zabránila. Bližšie k tejto téme však píše (ojedinelý príspevok) F. Novosád vo svojej štúdii *Igor Hrušovský z päťdesiatych rokov* ([1], 57 – 64). F. Novosád v závere svojej citlivej analýzy upozorňuje na jeden nezanedbateľný a neopomenuteľný faktor, ktorý s pôsobením I. Hrušovského súvisí, keď píše: „Predstavme si, že by slovenská filozofia išla do uvoľnenejších pomerov šesťdesiatych rokov v réžii ostarnutých zväzákov a dosluhujúcich aparátikov, že by v nej nebol Igor Hrušovský a jeho žiaci, ktorí sa rozhodli na „päťdesiate roky“ svojho učiteľa zabudnúť a rešpektovali ho ako autora diel zo štyridsiatych rokov. Ako by to vyzeralo v takomto prípade, ako by sme vyzerali my dnes“ ([1], 63)?

Domnievame sa, že kolektívna monografia V. Bakoša et al. je mimoriadne cenným príspevkom k poznaniu činnosti „grunderských“ osobností v ťažkých podmienkach inštitucionalizujúcej sa slovenskej filozofie dvadsiateho storočia, poznamenaných viacerými ruptúrami, spôsobenými najmä vplyvmi z nevedeckého prostredia. Ďalšou pridanou hodnotou práce, resp. jej pozitívom je doteraz nerealizovaná, chronologicky zoradená rozsiahla celoživotná publikačná činnosť Igora Hrušovského vrátane statí, ktoré boli publikované post mortem. Podľa nášho názoru V. Bakoš pri iniciovaní vydania tejto kolektívnej monografie vykonal pre oblasť poznávania dejín slovenskej filozofie skutočne záslužnú prácu.

Karol Kollár

LITERATÚRA

- [1] PLAŠIENKOVÁ, Z. – LALÍKOVÁ, E. (eds.): *Igor Hrušovský – osobnosť slovenskej filozofie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava 2007, ISBN 978-80-89238-12-5.
- [2] BAKOŠ, V. et al.: *Filozofické iniciatívy Igora Hrušovského*. Bratislava 2009, ISBN 978-80-969770-3-1.

PhDr. Karol Kollár, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: filosekr@savba.sk